

С. М. Охонько

аспірант кафедри публічного управління та економіки
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
ORCID ID: 0009-0005-5252-4644

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАПОБІГАННЯ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ

Дослідження фокусується на аналізі впливу державного фінансування політичних партій на запобігання корупції в політичних процесах. Ця стаття розглядає державне фінансування як засіб зміцнення демократичних принципів і важливий елемент національного самоврядування, забезпечуючи рівний доступ політичних сил до ресурсів, необхідних для ефективної участі у виборчих процесах.

Стаття підкреслює, що однією з основних функцій державного фінансування є зменшення впливу приватних інтересів та великих корпорацій на політичний процес. Використання державних коштів дозволяє створювати конкурентне та прозоре політичне середовище, де рішення приймаються на користь загального блага. Такий підхід не тільки сприяє стабільності політичної системи, але й відіграє ключову роль у запобіганні фінансовим кризам, пов'язаним з діяльністю партій.

Автор аргументує, що обов'язковий аудит та регулярне звітування партій, які отримують державні кошти, є ефективними механізмами для стимулювання прозорості та відповідального використання коштів, мінімізуючи можливість корупційних схем. Водночас, незважаючи на потенційні переваги, існують значні виклики, такі як справедливе розподілення ресурсів та ефективність використання виділених коштів.

Стаття також обговорює можливості для подальшого вдосконалення механізмів фінансування. Рекомендується впровадження більш строгих нормативів для регулювання державного фінансування, що включає визначення чітких критеріїв та умов використання коштів, а також розробка стратегій для залучення громадянської участі, спрямованих на забезпечення більшої прозорості та зменшення політичної корупції. Виокремлюються перспективи подальших досліджень у цій галузі, оскільки питання державного фінансування політичних партій залишається актуальним у контексті змін у сучасному політичному середовищі.

Ключові слова: державне фінансування, політичні партії, корупція, прозорість, демократичні принципи, політичний процес, регулювання.

Постановка проблеми. Державне фінансування політичних партій вважається важливим інструментом для зменшення корупції, однак існує питання, наскільки ефективно політичні партії використовують державні кошти. Часто фінансування витрачається не на розвиток партійної діяльності або залучення громадян, а на покриття поточних витрат або піар-кампанії.

Незважаючи на те, що державне фінансування має сприяти прозорості, іноді складно контролювати, як саме використовуються кошти. Недоліки в регулюванні та аудиті можуть призводити до зловживань.

Політичні партії можуть стати залежними від державних субсидій, що потенційно послаблює їхню мотивацію до самостійного залучення

ресурсів та знижує інноваційність у політичній діяльності.

Часто системи державного фінансування вигідні великим, вже встановленим партіям, що може обмежувати можливості менших або нових політичних груп.

Існує ризик, що державне фінансування може використовуватися для непрямого впливу на партії з метою здобуття політичних переваг, особливо у періоди передвиборчих кампаній.

Часто законодавство не встигає за динамічною розв'язкою політичних процесів, що призводить до правових прогалин у врегулюванні державного фінансування.

Державне фінансування може викликати етичні питання щодо того, чи має держава фінансувати політичну діяльність і як забезпе-

чити, щоб таке фінансування не обмежувало політичний плюралізм або волю виборців.

Державне фінансування політичних партій є предметом значущого академічного і практичного дослідження у контексті сучасної публічноуправлінської теорії та практики.

Державне фінансування політичних партій варто розглядати як засіб зміцнення демократичних принципів. Згідно з теорією демократії, участь громадян у політичних процесах є фактором національного самоврядування. Державне фінансування стає механізмом, який забезпечує рівний доступ політичних сил до ресурсів, необхідних для залучення громадян до участі у виборчих процесах.

Однією з ключових функцій державного фінансування є зменшення впливу приватних інтересів та великих корпорацій на політичний процес. Забезпечуючи стандартні фінансові умови для всіх партій, державне фінансування сприяє створенню конкурентної та прозорої політичної арени, де рішення приймаються відповідно до загального блага, а не інтересів окремих груп.

Державне фінансування політичних партій виступає як гарантія стабільності політичної системи. Забезпечуючи фінансові ресурси для різних політичних сил, держава сприяє уникненню кризових ситуацій, пов'язаних із фінансовою нестабільністю партій та їх діяльністю.

Державне фінансування пов'язане із встановленням високих стандартів відповідальності та прозорості. Партії, які отримують державні кошти, підлягають обов'язковому аудиту та регулярному звітуванню. Це стимулює ефективне використання коштів та виключає можливість корупційних схем.

Незважаючи на потенційні переваги державного фінансування, існують виклики, пов'язані з ефективністю та справедливим розподілом ресурсів. Перспективи включають подальше вдосконалення механізмів фінансування та врахування динамічного політичного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика політичних партій є актуальною серед представників наукових кіл. Так, на сучасному етапі окремим аспектам їх виникнення та функціонування присвятили свої доробки Л. Гонюкова, О. Воскобойников. Під юридичним кутом зору утворення політичних партій розглядають В.М. Бесчасний, О.С. Денисова, О.П. Кудлай, С.М. Пашков.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз впливу державного фінансування на зменшення корупційних ризиків у політичній діяльності та на забезпечення демократичних стандартів в політичному процесі. Стаття прагне виявити, як фінансова підтримка з боку держави може сприяти прозорості політичних кампаній, зниженню залежності партій від приватних інтересів, і тим самим підвищенню загального рівня довіри до політичних інститутів.

Основні завдання статті включають:

– дослідження механізмів державного фінансування політичних партій і їх вплив на політичну конкуренцію і корупцію;

– оцінка ефективності існуючих законодавчих рамок у різних країнах для регулювання фінансування політичних партій;

– аналіз переваг і недоліків державного фінансування з точки зору зменшення корупції та підвищення прозорості;

– виявлення найкращих практик та рекомендацій для оптимізації систем фінансування, щоб максимально знизити корупційні ризики та підвищити ефективність використання державних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Політична партія – це організована частина суспільства, члени якої об'єднуються з метою вибороти владу в державі та утримати її.

Політична партія – це найбільш активна та організована частина населення, якогось класу, класів, соціальної верстви, верств, яка виражає їхні інтереси.

Основний зміст діяльності будь-якої політичної партії – здобути політичну владу в державі та реалізувати свої програмні цілі – економічні, політичні, ідейно-теоретичні, моральні за допомогою законодавчої, виконавчої та судової гілок влади. Свої програмні цілі політичні партії проводять у життя через ідейно-політичну, організаційну, пропагандистську, державну (коли оволодівають державною владою) діяльність, виробляючи стратегію й тактику своєї поведінки на різних історичних етапах розвитку і за різних політичних умов [4, с. 71].

Державне фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до внесених змін до Закону України «Про політичні партії в Україні», розпочалося з третього кварталу 2016 року.

Основними законодавчими актами, що регулюють державне фінансування політичних партій є:

– Закон України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 № 2365-III;

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» від 08.10.2015 № 731- VIII [7].

Однією з основних мотивацій державного фінансування політичних партій є створення рівних умов для всіх учасників політичного процесу. Державне фінансування дозволяє уникнути ситуації, коли певні партії мають фінансові переваги, забезпечуючи адекватний доступ до ресурсів навіть менш впливовим політичним формаціям.

Важливим аспектом державного фінансування є зменшення впливу приватних інтересів та бізнес-структур на політичні рішення. Фінансування з державного бюджету сприяє незалежності політичних сил від корпоративних чинників та допомагає уникнути виникнення конфлікту інтересів.

Державне фінансування політичних партій виступає як засіб, спрямований на забезпечення демократичних принципів. Воно дозволяє партіям працювати на користь громадян, незалежно від їхнього фінансового становища, та сприяє збалансованому представництву різних соціальних груп [9].

Іншим важливим мотивом є стимулювання громадянської участі. Забезпечення фінансових ресурсів дозволяє партіям ефективно проводити кампанії, залучаючи увагу та участь громадян в політичному процесі.

Державне фінансування виступає як засіб забезпечення стабільності політичної системи. Забезпечуючи ресурси для функціонування партій, держава допомагає уникнути фінансових криз та подолати виклики, пов'язані з фінансовою нестабільністю.

Державне фінансування надає можливість державі регулювати та контролювати фінансові потоки у політичному процесі. Це забезпечує ефективне використання грошей та мінімізує ризик корупції та недостовірного використання коштів [8].

Основними моделями фінансування політичних партій є:

– англосаксонська модель, у якій правове регулювання переважно недержавного фінансування;

– європейсько-континентальна модель, де спостерігається перевага державного фінансування, що гарантується законодавством;

– змішана модель, для якої є характерним поєднання державного та приватного фінансування.

Англосаксонська модель державного фінансування політичних партій є підходом до фінансування політичних організацій, який характерний для країн з англосаксонською правовою традицією, таких як Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Канада, Австралія та інші.

В англосаксонській моделі, політичні партії отримують фінансування в основному від приватних джерел, таких як членські внески, пожертви від корпорацій та громадян, а також фондів.

У порівнянні з іншими моделями, державне фінансування політичних партій є обмеженим та не визначає основний джерело їхніх фінансових ресурсів [2, с. 52].

Англосаксонська модель покладає великий акцент на прозорість та обліковість фінансових операцій політичних партій. Це передбачає публічне оприлюднення витрат та джерел фінансування.

Партії мають значний ступінь фінансової автономії та можливість самостійно залучати кошти на свою діяльність.

Фінансування спрямовується відповідно до широкої підтримки громадськості. Партії, що мають більше підтримки від громадян, можуть отримати більше фінансових ресурсів.

Ця модель ставить під сумнів важливість державного фінансування, а замість цього акцентує на потребі привертати кошти від приватних осіб і корпорацій. Однак вона також покладає великий наголос на прозорість та відкритість, щоб забезпечити відсутність корупції та недостовірного використання фінансових ресурсів у політиці.

Європейсько-континентальна модель державного фінансування політичних партій є підходом, який характеризує деякі країни Європи та континентальні частини світу, такі як Франція, Німеччина, Італія, Іспанія та інші [5, с. 283].

У рамках європейсько-континентальної моделі, держава відіграє значну роль у фінансуванні політичних партій. Це може включати в себе надання субсидій на партійні програми, виборчі кампанії та інші витрати.

Державне фінансування супроводжується високим рівнем контролю та регулювання. Є строгі правила щодо того, як партії можуть використовувати отримані кошти, та які витрати вони можуть здійснювати.

У деяких випадках політичні партії можуть отримувати фінансування від приватних джерел, таких як членські внески та пожертви від

громадян, але державне фінансування залишається ключовим джерелом.

Партії мають певний рівень фінансової автономії, але вони також обмежені правилами, що регулюють використання державних коштів.

Державне фінансування спрямовується на забезпечення рівних можливостей для всіх партій, залежно від їхнього представництва та успіху на виборах [1, с. 189].

Модель спрямована на стимулювання участі громадян у політичному процесі та забезпечення здорового політичного змагання.

Ця модель прагне збалансувати фінансову незалежність партій з їхньою фінансовою відповідальністю перед суспільством та державою. Вона передбачає важливий рівень державного контролю, щоб уникнути корупції та недостовірного використання фінансових ресурсів у політиці.

Змішана модель державного фінансування політичних партій – це підхід, який комбінує елементи різних моделей фінансування політичних партій, таких як модель англосаксонська, європейсько-континентальна та інші.

Політичні партії отримують фінансування як від держави, так і від приватних джерел. Державне фінансування може включати субсидії, гранти, а також інші види допомоги від держави. Паралельно з цим, партії можуть отримувати кошти від членів, пожертводавців, корпорацій та інших приватних джерел.

Як правило, змішана модель передбачає високий рівень контролю та регулювання щодо використання отриманих коштів. Це може включати в себе встановлення правил щодо того, як партії можуть витратити державні кошти, а також вимоги до прозорості та обліковості.

Партії можуть мати певний рівень фінансової автономії, але одночасно вони залежать від державного та/або приватного фінансування. Це створює баланс між незалежністю партій та їхньою відповідальністю перед державою та громадянами.

Модель може спрямовуватися на стимулювання громадянської участі у політичному процесі та забезпечення конкурентоспроможного політичного змагання.

Змішана модель може бути структурована так, щоб підтримувати різні типи політичних партій, враховуючи їхні різноманітні потреби та роль у політичній системі [3, с. 8].

Змішана модель може виявитися ефективною для багатьох країн, оскільки вона дозволяє поєднати переваги різних систем фінансуван-

ня, а також реагувати на конкретні особливості політичного середовища та культури країни.

Серед джерел фінансування політичних партій виділено наступні:

- самофінансування;
- приватне фінансування;
- державне фінансування.

Членський внесок як джерело самофінансування політичної партії – це передбачений законодавством регулярний грошовий внесок, який сплачується на користь партії її членами в порядку, розмірах та в строки, передбачені статутами або окремими положеннями партії про членські внески, і є обов'язковим для всіх членів партії, окрім випадків, передбачених статутами або окремими положеннями партії.

На нашу думку виділення в Законі України «Про політичні партії в Україні» спонсорства як окремої форми приватного фінансування політичних партій потенційно сприяє політичній корупції і зловживанням у сфері політичних фінансів, оскільки спонсорство (у загальноприйнятому розумінні цього терміну) передбачає отримання спонсором відповідної вигоди і не є безкорисливим, на відміну від пожертвувань.

Найбільш істотними надходженнями в межах приватного фінансування політичних партій у країнах ЄС є пожертвування, під яким розуміється добровільне надання політичній партії грошових або майнових цінностей у порядку та розмірах, передбачених законодавством [6, с. 75].

Поширеним у країнах ЄС і новим для України є державне фінансування політичних партій.

Основними проблемами здійснення державного фінансування політичних партій є те, що:

1) ніхто в Україні не знає, на які потреби партіям можна використовувати державні кошти, а на які – ні (відсутність легального визначення терміну «статутна діяльність партії»; відсутність чіткого розуміння того, яка діяльність партії є «пов'язаною з участю у виборах», та що таке «витрати на фінансування передвиборної агітації»; неоднозначність питання про те, чи поширюються на політичні партії обмеження, обумовлені визначеним видом економічної класифікації видатків бюджету);

2) всупереч очікуванням експертів і громадськості абсолютну більшість коштів державного фінансування партії витрачають на банальні потреби, які не спрямовані на розвиток інституційної та аналітичної спроможності цих партій,

а отже й не сприяють розвитку плюралістичної демократії в Україні.

Фінансово-економічний механізм підтримки політичних партій може бути удосконалений насамперед шляхом покращення його нормативно-правового забезпечення [10, с. 95].

Доцільно заборонити фінансування політичних партій із боку юридичних осіб, що суттєво знизить ризики політичної корупції та підвищить прозорість системи фінансування політичних партій в Україні.

У Законі України «Про політичні партії в Україні» необхідно закріпити виключний перелік потреб, на які політичні партії можуть використовувати кошти, отримані з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичної партії, оскільки законодавство України не містить визначення поняття «статутна діяльність політичної партії», а встановлення судом фактів, що кошти, виділені з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичної партії, використані політичною партією на цілі, не пов'язані із здійсненням її статутної діяльності, є підставою для припинення державного фінансування.

Оскільки, за чинним законодавством України, політичні партії не завжди можуть належним чином перевірити громадянство особи, яка зробила внесок на підтримку політичної партії, або є кінцевим бенефіціарним власником, Національне агентство з питань запобігання корупції потрібно зобов'язати повідомити політичну партію про таке порушення із рекомендацією повернути протягом трьох днів внесок особі, а в разі неможливості повернення – перерахувати такий внесок до державного бюджету.

Висновки.

Роль державного фінансування політичних партій є складною та багатогранною. Вона не лише сприяє демократії та стабільності, але й вимагає постійного вдосконалення та адаптації до змін у суспільстві та політиці.

В контексті вищевикладених обґрунтувань можна зробити висновок, що державне фінансування політичних партій є ключовим інструментом для забезпечення рівних умов, захисту від впливу приватних інтересів, підтримки демо-

кратії та забезпечення стабільності політичної системи. Це питання залишається актуальним у контексті змін у сучасному світі та вимагає подальших досліджень для вдосконалення механізмів фінансування.

Список використаної літератури:

1. Антонова О. С. Теоретико-методологічні аспекти дослідження партійної фракції в українській системі поділу влади / О. С. Антонова. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 1 (24). С. 184-193.
2. Гошовська В. А. Політична корупція. Київ : НАДУ, 2018. 99 с.
3. Джуган В. В. Конституційно-правові засади фінансування політичних партій в Україні та країнах ЄС: порівняльний аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Джуган Володимир Васильович ; Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т» МОН України. Ужгород, 2017. 17 с.
4. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз. К. : НІСД, 2013. 230 с.
5. Кушнар'єв І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація. Київ : Юридична думка, 2018. 406 с.
6. Огляд судової практики у справах про адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення правил фінансування політичних партій та виборчих кампаній: посібник для суддів / за ред. М. Цуркана. Київ : Друкарський двір Олега Федорова, 2021. 148 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції : Закон України від 08.10.2015 № 731- VIII.
8. Про затвердження Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру : Рішення від 28.07.2016 №3 Національного агентства з питань запобігання корупції.
9. Про затвердження форми Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру : Рішення від 09.06.2016 №3 Національного агентства з питань запобігання корупції.
10. Романюк А. С. Політико-правові аспекти фінансування політичних партій: світовий досвід та Україна / А. С. Романюк [та ін.]. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2003. 132 с.

Okhonko S. M. State financing of political parties as a prerequisite for preventing political corruption

The study focuses on the analysis of the influence of state financing of political parties on the prevention of corruption in political processes. This article considers public funding as a means of strengthening democratic principles and an important element of national self-governance, ensur-

ing equal access of political forces to the resources necessary for effective participation in electoral processes.

The article emphasizes that one of the main functions of state funding is to reduce the influence of private interests and large corporations on the political process. The use of public funds makes it possible to create a competitive and transparent political environment where decisions are made in favor of the common good. This approach not only contributes to the stability of the political system, but also plays a key role in preventing financial crises related to party activities.

The author argues that mandatory audits and regular reporting of parties that receive state funds are effective mechanisms for promoting transparency and responsible use of funds, minimizing the possibility of corruption schemes. At the same time, despite the potential benefits, there are significant challenges, such as the equitable distribution of resources and the efficiency of the use of allocated funds.

The article also discusses opportunities for further improvement of funding mechanisms. It is recommended to implement stricter regulations for the regulation of public funding, including the definition of clear criteria and conditions for the use of funds, as well as the development of strategies for attracting citizen participation, aimed at ensuring greater transparency and reducing political corruption. Prospects for further research in this area are highlighted, as the issue of state financing of political parties remains relevant in the context of changes in the modern political environment.

Key words: *state funding, political parties, corruption, transparency, democratic principles, political process, regulation.*